

Бурима К. В.

здобувач вищої освіти 1 курсу
юридичного факультету,

Демичева А. В.

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

УКРАЇНА ЯК «СУСПІЛЬСТВО РИЗИКУ»

Процес сучасного розвитку українського суспільства супроводжується виникненням великої кількості соціальних проблем, що несуть загрозу процесу суспільного відтворення. Ситуація нестабільності та змін принципів організації суспільного життя обумовлює послаблення соціального контролю, розбіжності в діяльності соціальних інститутів, посилює невизначеність процесів життєдіяльності суспільства, збільшує ймовірність виникнення небажаних соціальних явищ. Тобто можна зазначити актуальні та потенційні ризики, із якими стикається українська держава.

Із 1925 р., після виходу книги відомого американського економіста та соціолога Ф. Найта «Ризик, невизначеність та прибуток», проблема ризику привертає увагу широкого кола вчених різних спеціальностей. Теоретичним підґрунтям для розуміння суспільства ризиків є теорія німецького соціолога Ульріха Бека, де обґрунтовано, що сучасне суспільство переходить від стану індустріальної модернізації до певного стану суспільства ризику. Ризик, на думку Ульріха Бека, це всеохоплююча характеристика суспільства на певному рівні його розвитку, що після індустріального і постіндустріального суспільства перетворюється на «суспільство ризику» [1]. Вчений підкреслював, що суспільство ризику має на увазі, що минуле втрачає свою детермінуючу силу для сучасності. На його місце – як причина нинішнього життя і діяльності – приходить майбутнє, тобто щось неіснуюче, конструйоване, вигадане. Коли ми говоримо про ризики, ми сперечаємось щодо чогось, чого немає, але що могло б статися, якщо зараз негайно не перекласти кермо в протилежному напрямку [Там же, с. 45]. На думку Бека, менш розвинуті країни, ніжчі страти/верстви населення більш відкриті до руйнівної сили ризиків, але наслідки ризиків також можуть торкнутися й розвинутих країн, і верхівки соціуму за «ефектом бумерангу».

У. Бек сформував п'ять доказів того, що стан «суспільство ризику» набуває глобального характеру в сучасності:

- ризики виражаються у знанні чи незнанні суспільства про них.
- ризики підривають класову побудову суспільства, виробляють

нерівність на інтернаціональному рівні.

– ризики стають певним бізнесом, що розвивається за рахунок захисту від них.

– ризики з'являються від того, що суспільство постійно розвивається.

– поширення ризиків провокує катастрофи, що викликають економічні, соціальні та політичні проблеми.

Отже, під ризиком розуміють потенційну небезпеку та реальну загрозу здоров'ю та діяльності людини або навколишньому середовищу. У. Бек визначає ризик як систематичну взаємодію суспільства з загрозами та небезпеками, що пов'язані з процесом модернізації. Ризики є невід'ємною частиною прогресу, вони не обмежені у просторі і часі та спричиняють «ефект метелика». Так, наприклад, техногенна катастрофа у Прип'яті 1986 р. зачепила не тільки Україну, але і більшу частину Європи, східну частину США та територію Білорусі.

Щодо України, то наша держава знаходиться у полі перетину як зовнішніх ризиків, так і внутрішніх. Щодо зовнішніх, то ними можуть бути значний борг держави світовим фінансовим структурам (наприклад, МВФ), військова агресія, намагання втягнути країну до конфлікту між іншими країнами тощо.

Щодо внутрішніх ризиків, що виробляє власне Україна, то вони можуть бути типологізовані за сферами:

А. Політичні ризики. Стан перманентної кризи, низький рівень життя значно знижує рівень довіри громадян до влади, порушує шляхи розв'язання соціальних, економічних та політичних проблем. Ситуацію погіршує низький рівень управлінської культури, корумпованість. Політичні ризики виникли через неналагоджену економічну та політичну систему. Наразі, можна виділити головний політичний ризик – відокремлення влади від народу, що у результаті призведе до розвалу держави.

Б. Фінансово-економічні ризики. Економічні пов'язані з економічною ситуацією в державі: інфляцією, низькими показниками економічного зростання, рівнем та якістю життя населення, рівнем безробіття. Особливістю цих ризиків є те, що присутня велика ймовірність зазнати збитків у результаті проведення будь-яких операцій у фінансово-кредитній та біржових сферах. До таких ризиків можна віднести: валютний, галузевий, кредитний, процентний, операційний.

В. Екологічні ризики. Негативні зміни у довкіллі, що виникають унаслідок негативного впливу на довкілля. Такі ризики можуть бути викликані надзвичайними ситуаціями (НС) техногенного й антропогенного характеру. Так, за звітом ДСНС у 2019 р. відбулося 60 НС техногенного характеру, 81 НС природного характеру. Постраждало людей внаслідок НС 1492, загинуло 199 [2, с.1]. У регіональному розрізі за 2019 р. найбільшу кількість НС зареєстровано в Одеській області – 11 НС; Донецькій та Полтавській областях – по 10 НС; у Дніпропетровській області – 9 НС; у

Житомирській та Львівській областях – по 8 НС; у Волинській; Івано-Франківській, Закарпатській, Київській та Луганській областях – по 7 НС. Найменшу кількість НС зареєстровано у Черкаській (1 НС) та Хмельницькій (2 НС) областях [Там само, с.4].

Г. Соціальні ризики породжуються об'єктивними соціально-значимими причинами і призводять до зниження доходів нижче прожиткового мінімуму, втрати заробітку, необхідності в медичній допомозі та різних соціальних послугах. Спираючись на сучасне соціально-забезпечувальне законодавство, можна виявити чітку систему соціальних ризиків: безробіття, малозабезпеченість, втрата працездатності: постійна і тимчасова, втрата годувальника (смерть).

Вищезазначені об'єктивні ризики знаходять відбиток у свідомості українців. Так, згідно з результатами соціологічного дослідження, проведеного Центром «Соціальний моніторинг» «Українського інституту соціальних досліджень ім. О. Яременка», компанії «Інфо Сапієнс» та Соціологічної групи «Рейтинг», 73% українців вважають, що країна рухається у неправильному напрямку. Лише 15% вважають напрям розвитку держави правильним, ще 12% нічого не змогли відповісти на це питання, що свідчить про потенційний політичний ризик. У оцінках напряму розвитку на місцевому рівні також переважає негатив [3]. Основними найбільш актуальними сьогодні для України загрозами, на думку опитаних, є масовий виїзд українців за кордон (55%), економічний занепад (52%) та зuboжіння населення (47%); про девальвацію гривні, повномасштабну війну з Росією, погіршення здоров'я нації, розвал країни, зростання злочинності та вимирання населення, як про загрози, говорять від 30% до 39% опитаних. Деградацію населення, безвладдя, та екологічні катастрофи вважають актуальними загрозами сьогодні близько чверті опитаних. Про можливі масові заворушення, голод, та встановлення диктатури говорить кожен шостий-сьомий. Економічний занепад, як загрозу, частіше обирали на Півдні та Сході, повномасштабну війну з Росією – у Галичині, на Заході та у Центрі, інфляцію – у столичному регіоні, Центрі, на Півночі та Донбасі [3]. Отже, соціально-психологічне самопочуття громадян, їх тривоги та страхи в значній мірі зорієнтовані на ситуацію в соціально-економічному та політичному житті, є своєрідним емоційним фоном в соціальному житті. А ті ризики та проблеми суспільства, що є для нього характерними, у свою чергу зумовлюють спосіб життя, повсякденні практики населення та вимагають чітко визначених дій із боку держави, щоб ці ризики попередити та зменшити.

1. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну. М.: Прогресс-Традиция, 2000.

2 ЗВІТ про основні результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2019 році. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2019/zvit-2019-dsns.pdf

3. Настрої та оцінка загроз українцями. URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/nastroeniya_i_ocenka_ugroz_ukraincami.html.